

16 NİSAN 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ REFERANDUM SÜRECİNİN ULUSAL BASINDAKİ HABER ÇERÇEVELENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Yeşim UZUN*

Dr. Öğr. Üyesi Fatma NİSAN**

Özet

Türkiye’de 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandum ile seçmenler mevcut Türkiye Anayasası’nın 18 maddesi üzerindeki değişikliklerini oylamak üzere sandığa gitmiştir. Referandumdan ‘evet’ oyu çıkması halinde yürürlüğe girecek değişiklik paketinde, parlamenter sistemin kaldırılarak yerine başkanlık sisteminin getirilmesi, başbakanlık makamının ortadan kaldırılması ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) yapısında değişiklikler öneren bir dizi öneri yer almış ve öneri 16 Nisan 2017’de yapılan referandum sonucunda %51,4 evet oyuyla kabul edilmiştir. Türkiye siyasal yaşamını 1990’lardan itibaren zaman zaman meşgul eden ve AK Parti’nin iktidar olduğu yıllarda yoğunlaşan ‘Başkanlık Sistemi’ tartışmalarının sonuçlandığı bir süreç olarak 16 Nisan 2017 referandumunu, tüm Türkiye’yi yakından etkilemiş ve kamuoyunun gündemini uzun süre meşgul etmiştir. Kamuoyunun yakından ilgilendiği anayasa değişikliğini içeren referandumunun Türkiye ulusal basınında hangi sıklıkla ve nasıl çerçevelendiği basının referanduma yaklaşımını ortaya çıkarmak açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği halkoylamasında gazete haberlerinin nasıl çerçevelendikleri ve bu çerçevelerin oluşmasını sağlayan gazetelerin hangi siyasi inanç ve politikalara destek kazandırdığını araştırmaktır. 10-15 Nisan 2017 tarihleri arasında altı ulusal gazetenin incelendiği çalışmada birinci sayfalar analiz edilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak “haber çerçeveleme” yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 16 Nisan 2017 Referandumu, Başkanlık Sistemi, Haber Çerçeveleme

A STUDY ON THE NEWS FRAMING OF THE 16th APRIL 2017 CONSTITUTIONAL MODIFICATION CONTINUUM IN NATIONAL PRESS

Abstract

With the referendum which took place on 16th April 2017, voters went to the polls to vote the modifications on the 18th provision of Turkey’s existing constitution. In case of a possible “yes” result, with the modification package coming into effect, some suggestions were given such as adopting presidential government instead of parliamentary system, abolishment of prime minister position and changes in the structure of High Council of Judges and Prosecutors (HCJP) and as a result of the referendum on 16th April 2017 it was accepted with %51,4 “yes” votes. As remaining on agenda in Turkish political life since the 1990s and being a process concluding the arguments of “Presidential System” that centered upon the years of JDP (Justice and Development Party) government, the referendum on 16th April 2017 has closely influenced Turkey and occupied the public agenda. How and how often Turkish press frames the referendum containing constitutional modification that public was closely interested in, has importance in order to find out the attitude of the press. Therefore, the aim of this study is to research how newspaper news was framed on 16th April 2017 constitutional modification and which beliefs and politics gained support with these frames made by newspapers. In the study examining six national newspapers published between 10-15 April 2017, front pages have been analyzed. In accordance with the aim of the study, “news framing” method is used.

Keywords: 16th April 2017 Referendum, Presidential System, News Framing

Giriş

Kitle iletişim araçları, toplumda haber ve bilgilerin toplanmasını ve hedef kitleye iletilmesini sağlayan araçlardır. Bu nedenle kitle iletişim araçları insanın yaşadığı her yerde, kentte ve çevresinde meydana gelen olaylarla ilgili olarak toplumu haberdar ederken diğer

* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, uzunyesim@gmail.com

** İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, fatma.nisan@inonu.edu.tr

taraftan bireyin ve toplumun bilgilenmesini ve kültürlenmesini sağlar (Tokgöz, 2000: 78). UNESCO Komisyonu'nca hazırlanan ve “MacBride Raporu” olarak bilinen çalışma, kitle iletişim araçlarının işlevleri ile ilgili geniş bir değerlendirmeyi içermektedir.

Bu rapora göre; haber ve bilgi verme, eğitim, eğlendirme, toplumsallaştırma, güdüleme, tartışma ortamı hazırlama, kültür geliştirme ve bütünleştirme kitle iletişim araçlarının işlevlerini oluşturmaktadır (Güz, 2005: 13). Kitle iletişim araçlarından geleneksel medya içerisinde sayabileceğimiz gazeteler, güncel olaylara ilişkin haberlerin verildiği ve okuyucuların günlük ulaşabilecekleri medya organıdır. Haber metinlerinin yaşanan dünyaya ilişkin verili gerçeklikler sunduğunu varsayarak bu metinlere maruz kalan okuyucular çoğu zaman haber metinlerinin nasıl yapılandırıldığı, ne tür süzgeçlerden geçtiğini sorgulamamakta, haberi olduğu gibi kabul etmektedir. Bu durum toplumsal otoriteler, egemen güçler tarafından suiistimal edilebilmekte ve kendi ideolojik perspektifleri doğrultusunda haberin inşasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla habere konu olan olay veya olguların bazı yönlerini öne çıkararak, kimi zamanda bazı yönleri saklanarak, kamuoyunun belirli bir yönde oluşması egemen bakış açısının üretilmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu doğrultuda Gamson ve Modigliani (1989: 29) tarafından “Haber sunumunda yer alan ve olaya anlamını veren bir düzenleyici fikir veya öykü akışı” olarak tanımlanan çerçeveler kitle medyasının gerçekliği seçip düzenleme mekanizmasının, haber üretim sürecinde ve haber öykülerini anlatış biçiminin araştırılmasında önem taşımaktadır. Todd Gitlin (1980: 17) çerçeveyi, habercilerin olay/meseleyi kavrama, yorumlama ve aktarmasını sağlayan görsel ve sözlü haber metinlerin düzenlenmesinde rutin olarak kullandığı “seçim, vurgu ve dışlama kalıpları” olarak tanımlamıştır. Gitlin (1980: 17) seçkinlerin medya çerçevelerini kontrol mekanizmasının, toplum üzerinde asli bir hegemonik işlev oluşturduğunu kabul etmiş, medyanın, kamusal ideolojinin biçimlendirilmesinde “önemli bir toplumsal güç” olduğunu ifade etmiştir. Buradan hareketle gazete haberlerinin inşa sürecinde nasıl çerçevelendikleri ve bu çerçevelene biçimlerinin haberin ideolojik içeriğini ne denli işgal ettiğini sorgulayabilmek bu araştırmanın sorunsalı haline gelmiştir.

Türkiye’de 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleşen anayasa değişikliği referandumu bu araştırmada uygulama yapılan süreç olarak seçilmiştir. 16 Nisan 2017’de yapılan anayasa değişikliği halk oylamasında seçmenler, mevcut Türkiye Anayasası’nın 18 maddesi üzerindeki değişikliklerini oylamak üzere sandığa gitmiştir. Hükûmetteki Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve kurucu başkanı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından desteklenen madde değişiklikleriyle ilgili tartışmalar uzun süre devam ettikten sonra muhalefetteki Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) desteğiyle birlikte meclisten geçerek halk oylaması kararı alınmıştır. Değişiklik paketi, yürürlükteki parlamenter sistem kaldırılarak yerine başkanlık sisteminin getirilmesini, başbakanlık makamının ortadan kaldırılmasını, meclisteki vekil sayısının 550’den 600’e çıkarılmasını ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) yapısında değişiklikler yapılmasını içermektedir (<https://www.tbmm.gov.tr/>, 20.05.2017). Edelman’ın (1993: 232) çerçevelemenin alternatif sınıflandırmalar yoluyla belli siyasi inanç ve politikalara destek kazandırmakta olduğu ve bu sınıflandırma şemalarının siyasi manevralarda ve iknada temel öneme sahip olduğu belirlemesinden hareketle; 2017 Anayasa değişikliği halkoylamasında gazete haberlerinin nasıl çerçevelendikleri ve bu çerçevelerin hangi siyasi inanç ve politikalara destek kazandırdığını araştırmak bu araştırmanın amacı olmuştur.

1. Haber İnşası Olarak Çerçeveleme

Haber olgusu kitle iletişim araçlarının var olma nedenlerinden en önemlisidir. Kitle iletişim araçlarının işlevleri arasında bilgi aktarımı yoluyla haber verme en başta gelmektedir. İnsanların belli bir kültürel ve toplumsal yapıda bütünleşebilmesi ve içinde bulunduğu, bireyi olduğu topluluğu anlamlandırması ve onun kurallarına göre yaşama gerekliliği, onun çevresinden haberdar olmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedendir ki, haber günlük yaşamın içinde yaşamı değiştiren, dönüştüren sürecin yapıtaşısıdır (Rigel, 2000: 177). Gündelik yaşam içerisinde gerçekleşen bir faaliyet olması temelinde, kendisini bir uzlaşımlar dizgesi tarafından yönlendirilen işaret ve simgeler olarak değil gerçek temsiller olarak sunan haberi (Tuchman, 1978: 108), bir tür olarak değil bir söylem olarak ele alan Van Dijk (1988: 109) ise, haber metinlerinin egemen söylemlerin yeniden üretildiği bağlamlar olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedir. Üzerinde uzlaşılmış bir çerçeve olarak haber, olayları, toplumsal olguları “şeyleştirerek” bir günlük yaşam bilgisi niteliği kazanmaktadır. Dolayısıyla insanlar kendi günlük yaşamlarını deneyimlerken konumlandıkları referans noktasından, haberin uzlaşıya dayalı çerçevesi karşısında da aynı noktada konumlanmaktadırlar. Bu yolla uzlaşılmış çerçeveler dâhilindeki anlamlar dolaşıma girmekte ve toplumsal gerçekliği kurmaktadır.

Bir olayla ya da sorunla ilgili haberi anlamlı hale getirmek için haberde nelerin yazılacağı ve nelerin dışarıda bırakılacağını belirlerken, çerçeveleme kullanılmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2005: 98). Bir olay habere dönüştürülürken, belli özellikleri seçilir ve bu özellikler haber metninde öne çıkartılarak okuyucular ve dinleyiciler için daha kalıcı ve anlamlı bir hale getirilmektedir (Yüksel, 2008). Haber çerçevesi, bir olayla ya da sorunla ilgili haberi anlamlı hale getirmek için oluşturulan; haberde nelerin içerileceğini, nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen genel bir bağlamdır (Atabek ve Uztuğ, 1998: 100). Çerçeveleme yaklaşımı, kitle iletişim araçlarının bir olayın ve bilginin bazı yönlerini seçerek ve öne çıkararak (kimi zaman da bazı yönlerini gizleyerek), kamuoyunda belirli bir yorumlama, değerlendirme ve sorun çözme yaklaşımı oluşturma çabası üzerinde durmaktadır. Çerçeveleme temelde seçim yapma ve bu seçimi öne çıkartma şeklinde gerçekleşmektedir (Yüksel, 2008).

Çerçeveleme kavramını ilk kez kullanan Goffman (1974: 21), bireylerin gündelik yaşam hakkında oluşturdukları çerçevelerin bazılarının şeylerin, önermelerin ve kuralların sistemli bir hali olarak açık seçik görüldüğünü, bunların dışındakilerin büyük kısmının ise bir bakış açısını ortaya koymada yetersiz olduğunu; bununla birlikte nasıl yapılandırılırsa yapılandırılırsın her çerçevenin sınırları içinde tanımlanan sınırsız sayıdaki somut olayın belirlenmesi, kavranması ve adlandırılması için olanaklar verildiğini ifade etmektedir. Goffman (1974: 24), “çerçeveler” olarak etiketlenen “yorumlama şeması”nın, bireylerin yaşanmış olayları ya da bilgileri kategorite etmek, algılamak, anlamak ve etiketlemek gibi durumları gerçekleştirmelerini mümkün kıldığını söylemekte, daha sonraki bir çalışmasında da kültürün merkezi parçaları olarak çerçevelerin çeşitli yollarla kurumsallaştığına ve dışsal olarak bireyi konumlandıklarına dikkat çekmektedir. Çerçeveleme, bir olayda belli bir konunun kurumsal tercihler ve ideolojik nedenlerden dolayı diğer konulara göre daha fazla yer tutması, zaman alması, daha görünür hale getirilmesidir. Çerçeveler ile özellikle konuyu yorumlayacak alıcı için geliştireceği tutumlara, etkileyeceği düşüncelere yönelik bir takım yollar, ifadeler önerilmektedir.

Çerçeveleme analizi, bilgi aktarımı veya iletişim yoluyla, insan bilincini manipüle etme yöntemi olarak açıklanabilir. Çerçeveleme kuramı, iki temel kavramın hem kurumsal hem de ideolojik etkenlerin bir araya geldiği bir alan olarak tanımlanabilir. Çerçeveleme kuramının iki temel kavramı, Entman (1993: 164) tarafından “seçim/öne çıkarma” ve “göze çarpma/dikkat çekme” olarak tanımlanmıştır. Çerçeveleme bakış açısı, tema ve eğilim olarak ayrıntılanmaktadır. Bir konuyu çerçevelemek için ilk önce haber metni içinde o konuyu alıcı için daha çekici hale getirmek önem teşkil etmektedir. Özellikle çerçeveleme diğer konularla ilgili haberlerin açığa çıkartılmasıyla birlikte metnin içine gömülmüş açık olmayan ifadelerin ayırt edilmesini kolaylaştırmakta ya da zorlaştırmaktadır (Entman’dan akt. Kılıç, 2007: 70).

Haber metinleri üzerine çerçeve analizini geliştiren Tuchman (1978: 193), haber üreticilerinin olayları habere dönüştürürken aldıkları kararların önceden var olan çerçevelere adapte edilmesi şeklinde çalışan birtakım örgütsel rutinlerden söz etmekte ve bu rutinlerin bazı bakış açılarını yeniden üretirken bazılarını kullanım dışı bıraktığını ifade etmektedir. Toplumsal anlamların bu şekilde dolaşıma girmesi işleminde, bazen anlamların dönüşmesine rağmen iş yapış pratiğinin değişmediğini vurgulayan Tuchman (1978: 193-196), gündelik yaşama ilişkin gerçekliği düzenleyen haber çerçevelerinin hem bu gerçekliğin bir parçası olduklarını hem de onu parsellediklerini belirtmektedir.

Gamson ve Modiglian’a göre çerçeveleme, önemli olaylara anlam kazandırmak için meselenin ne olduğunu ortaya atan bir merkezi düzenleyici fikirdir. Bu doğrultuda Gamson ve Modigliani tarafından “haber sunumunda yer alan ve olaya anlamını veren bir düzenleyici fikir veya öykü akışı” olarak tanımlanan çerçeveler kitle medyasının gerçekliği seçip düzenleme mekanizmasının, haber üretim sürecinde ve haber öykülerini anlatış biçiminin araştırılmasında önem taşımaktadır (Akt: Özarslan, 2007: 29). İletişim çalışmalarında çerçevelerin, haber sunumu ve haberin anlaşılması için bilişsel şemalar olarak kabul edilmesi için çerçevelemeye dair iki farklı bakış açısı ortaya çıkmıştır: medya çerçeveleri ve bireysel çerçeveler. Gamson ve Modigliani medya çerçevesini, tartışmanın nedenini yani konunun özünü bildiren; yani bir olay akışına anlam veren merkezi bir fikir veya anlatım akışı olarak ele almaktadırlar. Tuchman ise medya çerçevelerini “Haber çerçevesi günlük gerçekliği düzenler, o hem günlük gerçekliğin bir parçası hem de günlük gerçekliğin bir biçimidir... Haber çerçevesi haberin asli bir özelliğidir” (Akt: Özarslan, 2007: 55) şeklinde tanımlamaktadır. Entman ise medya çerçevelerinde asli unsurun seçme ve öne çıkarma olduğunu belirterek çerçevelemeyi, algılanan bir gerçekliğin bazı yönlerini seçip onları bir iletişim metninde daha önemli hale getirerek belli bir problem tanımını, neden sonuç yorumunu, ahlaki değerlendirmeyi ve çözüm önerisini destekleyecek biçimde kullanılması olarak değerlendirmektedir (Akt: Özarslan, 2007: 56). Medya çerçeveleri, yaşanan dünyaya ilişkin belirli bir anlayış oluşturmaya yönelik algı ve bu algının yerleşmesi için gerekli düşünsel anlatıları haber metinlerinde oluşturulmasıdır. Haber çerçeveleri bir haber metninde öne çıkarılan kilit sözcükler, kavramlar veya sembollerden oluşturulmakta ve bunlarla temsil edilmektedir. Çerçeveler, iletişimsel eyleme konu olan olaylarla ilgili verilen bazı bilgileri, ilgi çekici hale getirmektedir. Burada ilgi çekme ya da öne çıkarma ile kast edilen, ifade edilen sözcük, sembol ve diğer unsurların, çerçeveleme analizlerinde izleyici kitlesi için taşıdığı “anlam”, “fark edilebilirlik” ve “akılda kalıcı” olmalarıdır. Haber metinleri içindeki bilgi konumlandırma, tekrarlamalarla ya da insan yaşamını gündelik ortamdaki bilindik semboller ile ilişkilendirerek daha görünür hale getirmektedir. Haber metinlerinde desteklenen düşüncelerin görünür hale getirilmesi, alıcı tarafından dikkate alınması, yorumlanması veya akılda kalıcı olmasını sağlamaktadır. (Entman, 1993: 154). Birey çerçevelerini bireylerin bilgiyi

işleyiş biçimlerini yönlendiren zihinde depolanmış fikir takımları olarak tanımlayan Entman (1993: 137), bilgiyi yorumlama ve işleme için kullanılabilir iki referans çerçeve olduğunu iddia eder: evrensel ve uzun vadeli siyasal görüşler ile kısa vadeli konulara ilişkin çerçeveler. Ona göre, evrensel siyasal görüşler, bireylerin belli kişisel niteliklerinden kaynaklanmakta ve siyasal sorunların algılanıp yorumlanması üzerinde daha ziyade sınırlı bir etkiye sahip olmaktadır. Kısa vadeli konularla ilişkili referans çerçeveler ise, karşılaşılan bilginin algılanması, düzenlenmesi ve yorumlanması ile bu bilgiden bazı hükümler çıkarılması üzerinde önemli bir etki oluşturabilmektedir.

2. 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği

Uzun yıllardır Türkiye’de devam eden anayasa değişikliği tartışmaları, 1982 Anayasasının yürürlüğe girmesinden itibaren 18 kez değişikliğe uğramasına rağmen daima gündemde kalmıştır. Türkiye siyasi tarihinde Turgut Özal ile başlayan ve Süleyman Demirel ile devam eden Başkanlık sistemi tartışmaları anayasa değişikliği tartışmalarının sistem değişikliği odaklı yürütülmesine sebep olmuştur. Özellikle 2002’den günümüze dek iktidarı elinde bulunduran Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) tarafından sıklıkla gündeme getirilen Başkanlık sistemi, Anayasa değişikliğinin merkezinde konumlandırılmıştır.

Bu doğrultuda ilk değişiklik 2007 yılında AK Parti tarafından yapılan anayasa değişikliği referandumuyla Cumhurbaşkanlığı seçimine dair yapılan anayasa maddelerinin değiştirilmesiyle yapılmıştır. Türkiye’de yapılan beşinci referandum olan 2007 anayasa değişikliği referandumuyla cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi başta olmak üzere birtakım anayasal değişiklikler yapılmıştır. Özellikle anayasanın 101. maddesinde de yapılan değişiklikte parlamenter sistemin temel unsurlarından biri olan Cumhurbaşkanının parlamento tarafından seçilmesi ibaresi kaldırılmış, yerine “cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir” ibaresi getirilmiştir (<https://www.tbmm.gov.tr> 02.03.2018). Bu değişiklikte parlamenter sistemden uzaklaşılacağı ilk işaretini veren AK Parti hükümeti 2012’de hazırladığı, hükümet sistemi olarak başkanlık sisteminin öngörüldüğü, bunun yanında yargı, yürütme ve yasama açısından birçok yeni düzenleme barındıran anayasa değişikliği önerisini Anayasa Uzlaşma Komisyonuna sunmuştur.

Metnin kamuoyuna sunulmasından sonra geçen dört buçuk yıllık sürede hükümet sistemi arayışları başkanlık modeli ekseninde gelişmiş ve sunulan bu öneri metni de tartışmaların odağında yer almıştır. Siyaset hayatında birçok kez başkanlık sistemine karşı olduğunu dile getiren MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Ekim 2016’da değişiklik teklifini meclise getirmesi için AK Parti hükümetine bir çağrı yapmıştır. Çağrıya hemen cevap veren Ak Parti tarafından, MHP ile yürütülen görüşmeler sonucu başkanlık sistemini esas alan bir anayasa değişikliği için anayasa değişikliği önerisi hazırlanarak 10 Aralık 2016 günü TBMM’ye sunulmuş ve 20 Ocak 2017 günü MHP’nin desteğiyle öneri mecliste kabul edilmiştir. Meclis tarafından kabul edilen anayasa değişikliği teklifi için 16 Nisan 2017 tarihinde referanduma gidilmiş ve %51,41 evet oyuyla öneri halk tarafından kabul edilmiştir.

Referandumda kabul edilen anayasa değişikliğiyle, yürürlükteki parlamenter sistemin kaldırılarak adına “Cumhurbaşkanlığı sistemi” denilen temelde Başkanlık sistemiyle benzer özelliklere sahip hükümet sisteminin getirilmesi, böylelikle başbakanlık makamının ortadan kaldırılması, meclisteki vekil sayısının 550’den 600’e çıkarılması

ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK)'nun yapısında önemli değişiklikler yapılması halk tarafından onaylanmıştır (<http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr>, 14. 02. 2018).

3. 2017 Referandum Sürecinin Basında Çerçevenmesi

16 Nisan 2017 anayasa değişikliği referandum süreci aylar öncesinden medya gündemini meşgul etmeye başlamıştır. Medya konuyu sıklıkla gündemine taşıyarak kamuoyunun da gündemini belirlemiştir. Medyanın ürünü olan haber metinlerinin gazetelerin sayfalarında nasıl ve ne kadar çerçvelendiğini sunması açısından çalışma önemlidir.

3.1. Yöntem

Medya belli ideolojilerin taşıyıcısı durumundadır, bu durumda medya ve siyaset ilişkisini belirleyen dinamiklerden biri de ideolojik boyuttur. Gazetelerin de belirli ideolojileri ya da yayın çizgileri bulunmaktadır. Gazete çalışanları, bu ideolojileri haberin malzemeleri olan haber ve köşe yazıları vasıtasıyla okurlara yansıtmakta ve onlara empoze etmeye çalışmaktadır. Basın kuruluşlarının bazıları -özellikle seçim zamanlarında- iktidarın yanında yer alırken, bazıları ise iktidara muhalif bir tavır sergilemektedir. Bu çalışmada, 16 Nisan Anayasa değişikliği halkoylamasına giden süreçte ulusal yayın yapan gazetelerin ilk sayfalarında halkoylamasıyla ilgili haberler 'haber çerçeveleme' yöntemiyle analiz edilmeye çalışılmıştır. Çerçeveleme, "temel olarak algılanan gerçekliğin bazı yönlerini seçmek ve onları iletişimsel bir metinde daha görünür hâle getirmek böylece ele alınan bir konuya yönelik belirli bir problemi tanımlama, neden ve sonuçlarını yorumlama, ahlaki değerlendirme ve/veya çözüm önerisi sunmaya katkıda bulunmak" (Entman, 1993: 52) şeklinde tanımlanmaktadır. Bireylerin olayları ve bilgileri belirleme, algılama, teşhis etme ve adlandırmasına olanak sağlayan bir araç biçiminde tasarlanan çerçeveleme, medyanın bir konunun anlaşılması zor bir seçimle bazı yönlerini seçerek, o konunun önemli kılınması ve böylece bir olgudaki bazı nedenlere dikkat çekilmesine imkan sağlar. Haber çerçeveleri ele alınan sorunun ne olduğunu belirli bir bakış açısından tanımlayarak, soruna kimin ya da nelerin neden olduğunu vurgulamakta, ahlaki yargılarda bulunmakta ve sorunun nasıl çözümlenmesi gerektiğine işaret etmektedir (Yüksel ve Gürcan, 2005: 98). Bu anlamda bu çalışmada, haberin belirli ideolojik süzgeçlerden geçtiğini ortaya çıkarabilmek amacıyla seçilen Evrensel, Yeni Çağ, Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Yeni Akit gazeteleri haber çerçeveleme yöntemiyle incelenmiştir.

3.2. Bulgular

Çalışmada ulusal basından 6 gazetenin beş günlük yayınları incelenmiş ve bulgular nicel bulgular ve nitel bulgular olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Terörize Edilmiş Hayırcılar, Tek Adam Rejimi, Eyalet Meselesi şeklinde genel çerçeveler oluşturulmuş ve bu çerçevelerin içerisinde ise alt çerçevelere yer verilmiştir. Nitel bulgular bölümünde, incelenen gazetelerin haberleri içinden bu çalışmada belirlenen 3 haber çerçevesine dâhil olan haber örneklerine ve bu örneklere ilişkin tespitlere yer verilmiştir.

3.2.1. Nicel Bulgular

Çalışmanın nicel bulgular bölümünde, haberlerin gazete ve birinci sayfadaki yerine göre sıralanışı, haberde kullanılan başlık türlerinin gazetelere göre dağılımı, kullanımı, 16 Nisan Anayasa Değişikliği Referandumu haberlerinde haber çerçeveleme kodları, haberde kullanılan çerçevelerin gazetelere göre dağılımları ve haberde kullanılan çerçevelerle ilgili anahtar sözcüklerin gazetelere göre dağılımlarına tablolar hâlinde yer verilmiş ve daha sonrasında bu tablolar yorumlanmıştır.

Tablo 1: 10-15 Nisan 2017 tarihleri arasında haberlerin birinci sayfadaki yeri.

Gazete	Manşet	Sürmanşet	Sayfanın Eteği	Toplam
Evrensel	4	2	19	25
Yeni Çağ	6	2	19	27
Hürriyet	1	1	18	20
Sabah	2	2	17	21
Cumhuriyet	2	0	19	21
Yeni Akit	6	5	14	25
Toplam	21	12	106	139

Nicel bulgular içinde Tablo 1’de görüldüğü gibi; 16 Nisan Anayasa Değişikliği referandumu ile ilgili gazetelerin birinci sayfalarındaki haberler altı gün boyunca 21 kez manşete, 12 kez sürmanşete taşınırken 106 kez ise sayfanın eteğinde yer bulmuştur. İncelenen tüm gazeteler altı gün boyunca konuyu 139 kez birinci sayfalarına taşıyarak konunun önemini vurgulamıştır. Bu süre zarfında konuyu en çok işleyen gazete, 27 haberle Yeni Çağ gazetesi olurken bu gazeteyi 25 haberle takip eden ise Yeni Akit ve Evrensel olmuştur. Konuya birinci sayfasında en az yer ayıran gazete ise 20 haberle Hürriyet’tir.

Tablo 2: Haberde kullanılan başlık türlerinin gazetelere göre dağılımı

Gazete	Alıntı	Yorum	Betimleyici	Toplam
Evrensel	4	9	12	25
Yeni Çağ	13	8	6	27
Hürriyet	18	0	2	20
Sabah	11	6	4	21
Cumhuriyet	7	5	9	21
Yeni Akit	11	7	7	25
Toplam	64	35	40	139

Haberde kullanılan başlık türlerinin gazetelere göre dağılımına bakıldığında Tablo 2’de de görüldüğü gibi toplam 139 haberin başlığı incelenmiş ve bunun sonucunda gazeteler, 64 alıntı, 35 yorum ve 41 betimleyici başlık kullanmıştır. Alıntı başlık en çok kullanan gazete Hürriyet (18) olurken en az kullanan gazete, Evrensel (4) olmuştur. Yorum başlık en çok kullanan gazete Evrensel (9) olurken yorum başlık hiç kullanmayan gazete Hürriyet olmuştur. Betimleyici başlık en çok kullanan gazete Evrensel (12) olurken en az kullanan gazete Hürriyet (2) olmuştur.

Tablo 3: Gazetelerin haberlerdeki yaklaşım

Gazete	Nesnel	Öznel	Toplam
Evrensel	15	10	25
Yeni Çağ	13	14	27
Hürriyet	14	6	20
Sabah	10	11	21
Cumhuriyet	10	11	21
Yeni Akit	11	14	25
Toplam	73	66	139

Tablo 3'te gazetelerin haberlerdeki yaklaşımına 'nesnel' ve 'öznel' kategorileriyle yer verilmiştir. Gazetelerde yapılan haberlerin nesnel veya öznel olarak nitelendirilebilmesi için gazetelerin haberde kullandıkları dile ve haber kaynaklarının net bir şekilde verilip verilmediğine dikkat edilmiştir. Örneğin, Cumhuriyet gazetesinin, 15 Nisan 2017 tarihli sayısında manşete taşıdığı "Hayır Halkın Zaferi Olacak" ifadeleri, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'na ait olmasına rağmen tırnak işareti içinde kullanılmamış, gazete, ifadeyi kendi yorum başlığıymış gibi vermiştir. Cumhuriyet gazetesinin CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun ifadelerini tırnak işareti içinde kullanmadan aktarması Kılıçdaroğlu'nun ifadelerini onayladığı anlamını taşımaktadır. Yeni Akit gazetesi ise 13 Nisan 2017 tarihli sayısında "FETÖ Üfürüyor, Kemal Söylüyor" manşetiyle attığı haberde CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun FETÖ örgütünün propaganda timinde yer alan Önder Aytaç ile ilişkili olduğu iddiasına yer vermiş Kılıçdaroğlu'nu herhangi bir ispat göstermeden FETÖ ile ilişkilendirerek öznel bir haber yapmıştır. Buna göre, 16 Nisan Anayasa Değişikliği ile ilgili gazetelerin birinci sayfalarında 73 nesnel, 66 öznel haber kullanılmıştır. Nesnel habere en çok yer veren gazete Evrensel, en az yer veren gazeteler ise, 10'ar haberle Sabah ve Cumhuriyet'tir. Öznel habere en çok yer veren gazete Yeni Çağ ve Yeni Akit (14) olurken en az yer veren gazete ise Hürriyet (6) olmuştur.

Tablo 4: 16 Nisan Anayasa Değişikliği haberlerinde haber çerçeveleme kodları

Çerçeve Örneği	Genel Çerçeveler	Durum Tanımı	Anahtar Sözcükler
Terörize Edilmiş Hayırcılar	Kemal Kılıçdaroğlu'nun Darbeci Olduğu İddiası	Cumhuriyet Halk Partisi lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun 15 Temmuz darbe gecesi darbecilerin yardımıyla kaçtığı iddiasıyla ilgili haberleri içermektedir.	Kontrollü Kaçış FETÖ/PKK Terörist/ Darbeci Kandil/ Pensilvanya
	Suçlama Çatışması	'Hayır' oyu için propaganda yürütenleri ve onların destekçileri ile ilgili haberleri içermektedir.	
Tek Adam Rejimi	Dönüm Noktası Çerçevesi	Dönüm noktası çerçevesinde, 'Evet' oyu çıkması halinde dönüm noktası olabilecek durumlara işaret eden haberleri içermektedir.	Tek adam Otoriter Yönetim Rejim Değişikliği
	Politika Eleştirisi	Anayasa referandumundan 'Evet' oyu çıkması sonucu muhalif kanadın başlattığı, cumhuriyet rejiminin değişebileceğine dair tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir.	
Eyalet Meselesi	Eleştiri Politikası	Anayasa Değişikliği ile 'Eyalet' sisteminin getirileceğine yönelik yapılan tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir.	Üniter Devlet Eyalet Rejimi Federasyon
	Eylem Bilgisi	Eylemin gidişatına ilişkin bilgi veren haberleri içermektedir.	

16 Nisan Anayasa Değişikliği Referandumuyla ilgili gazete haberlerinde, haber çerçeveleme kodlarına bakıldığında çerçeve örnekleri olarak: “Terörize Edilmiş Hayırcılar” çerçevesinde Kemal Kılıçdaroğlu’nun darbeci olduğu iddiası ve Suçlama çatışması çerçevelerine bakılmıştır. Bu çerçevelerde; kontrollü kaçış, FETÖ, PKK, darbeci, Kandil, Pensilvanya, terörist gibi anahtar sözcükler aranmıştır. Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise “Hayır” oyu için propaganda yürütenleri ve onların destekçileri ile ilgili haberleri ve Cumhuriyet Halk Partisi lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz darbe gecesi darbecilerin yardımıyla kaçtığı iddiasıyla ilgili haberleri kapsamaktadır. “Tek Adam Rejimi” çerçevesinde; Dönüm Noktası Çerçevesine ve Politika Eleştirisi çerçevesine bakılmıştır. Bu çerçevede: tek adam, otoriter yönetim, rejim gibi sözcükler aranmıştır. Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise “Evet” oyu çıkması halinde dönüm noktası olabilecek durumlara işaret eden haberleri ve Anayasa değişikliği ve referandumla ilgili yürütülen politikaları eleştiren haberleri kapsamaktadır. “Eyalet Meselesi” çerçevesinde; eleştiri politikası çerçevesi ve eylem bilgisine bakılmıştır. Bu çerçevede: üniter devlet, eyalet, rejim, federasyon gibi anahtar sözcükler aranmıştır. Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise Anayasa Değişikliği ile “Eyalet” sisteminin getirileceğine yönelik yapılan tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir.

Tablo 5: Haberde kullanılan çerçevelerin gazetelere göre dağılımları

Gazeteler	Terörize Edilmiş Hayırcılar	Tek Adam Rejimi	Eyalet Meselesi	Diğerleri	Toplam
Evrensel	0	6	0	19	25
Yeni Çağ	2	3	3	19	27
Hürriyet	4	2	5	9	20
Sabah	8	0	3	10	21
Cumhuriyet	1	3	3	14	21
Yeni Akit	13	0	1	11	25
Toplam	28	14	15	82	139

Haberde kullanılan çerçevelerin gazetelere göre dağılımları tablosuna bakıldığında; “Terörize Edilmiş Hayırcılar” çerçevesi 28, “Tek Adam Rejimi” çerçevesi 14, “Eyalet Meselesi” ise 15 haberde kullanılmıştır. “Terörize Edilmiş Hayırcılar” çerçevesini en çok kullanan gazete, 13 haberle Yeni Akit olurken, bu çerçeveyi Cumhuriyet 1 kez, Evrensel ise hiç kullanmamıştır.

Tek adam çerçevesini en çok kullanan gazete, Evrensel (6) olurken hiç kullanmayan gazete ise Yeni Akit ve Sabah’tır. Eyalet Meselesi çerçevesini en çok kullanan gazete, 5 haberle Hürriyet gazetesi, en az kullanan 1 haberle Yeni Akit’ken Evrensel gazetesi bu çerçeveyi hiç kullanmamıştır.

Tablo 6: Haberde kullanılan çerçevelerle ilgili anahtar sözcüklerin gazetelere göre dağılımları

GAZETE	Terör/ Terörist	FETÖ\ PKK	Darbeci\Kontrollü Kaçış	Kandil	Pennsylvania	Tek adam\Otoriter Yönetim	Rejim\rejim değişikliği	Üniter Yapı Devlet	Eyalet
Evrensel	1	2	0	0	0	7	0	0	0
Yeni Çağ	1	3	0	0	0	4	1	0	2
Hürriyet	0	4	2	0	0	2	0	3	4
Sabah	2	6	7	1	1	0	1	4	1
Cumhuriyet	0	1	0	0	0	4	0	0	2
Yeni Akit	3	5	2	2	2	0	1	1	2
Toplam	7	21	11	3	3	17	3	8	11

Tablo 7’de haberde kullanılan çerçevelerle ilgili anahtar sözcüklerin gazetelere göre dağılımına bakıldığında: Terör\Terörist 7, FETÖ\PKK 21, Pensilvanya 3, Darbeci\Kontrollü Kaçış 11, Kandil 3, Tek Adam\Otoriter Yönetim 17, Rejim\Rejim Değişikliği 3, Üniter Yapı 8, Eyalet 11 kez kullanılmıştır. Kandil ve Pensilvanya anahtar kelimeleri Yeni Çağ, Evrensel, Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri tarafından hiç kullanılmamıştır. FETÖ, PKK anahtar kelimelerini en çok kullanan Yeni Akit ve Sabah gazeteleridir.

3.2.2. Nitel Bulgular

Nitel bulgular bölümünde, incelenen gazetelerin haberlerinde, bu çalışmada belirlenen 3 haber çerçevesine dâhil olan haber örneklerine ve bu örneklerle ilişkin tespitlere yer verilmiştir. Bu çerçeveler; “Terörize Edilmiş Hayırcılar” (Kemal Kılıçdaroğlu’nun Darbeci Olduğu İddiası, Suçlama Çatışması), “Tek Adam Rejimi” (Dönük Noktası Çerçevesi, Politika Eleştirisi), “Eyalet Meselesi” (Eleştiri Politikası, Eylem Bilgisi)’dir.

3.2.2.1. Terörize Edilmiş Hayırcılar

Terörize Edilmiş Hayırcılar Çerçevesi “Kemal Kılıçdaroğlu’nun Darbeci Olduğu İddiası, Suçlama Çatışması” şeklinde iki alt çerçeveye ayrılmıştır. Bu çerçevede, “Hayır” oyu için propaganda yürütenleri ve onların destekçileri ile ilgili haberleri ve Cumhuriyet Halk Partisi lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz darbe gecesi darbecilerin yardımıyla kaçtığı iddiasıyla ilgili haberleri kapsamaktadır.

3.2.2.1.1. Kemal Kılıçdaroğlu'nun Darbeci Olduğu İddiası

16 Nisan Referandum sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu hakkında ortaya atılan 15 Temmuz Darbe girişimi gecesini darbeyi gerçekleştiren askerler tarafından kontrollü bir şekilde Atatürk Havaalanı'ndan çıkışına izin verildiği iddiasıyla yürütülen tartışmaları içeren haberleri kapsamaktadır. “Sen Niye Kaçtın” (Yeni Akit, 11.04.2017), “FETÖ üfürüyor, Kemal Söylüyor” (Yeni Akit, 13.04.2017), “Kışlada Ne İş Vardı?” (Yeni Akit, 14.04.2017), “Kılıçdaroğlu Pensilvanya Ağzıyla Konuşuyor” (Yeni Akit, 12.04.2017), “Tanklar Yol Açtı Kılıçdaroğlu Kaçtı” (Sabah, 14.04.2017), “Kontrollü Kaçış” (Sabah, 10.04.2017), “İşte Darbecilerle Pazarlığın Kanıtı” (Sabah, 13.04.2017) şeklindeki ifadeler referandum sürecinde Kılıçdaroğlu'nun darbeci olduğu iddiası çerçevesini yansıtmaları açısından örnek ifadelerdir.

Kılıçdaroğlu'nun darbeci olduğu iddiası, özellikle iktidara yakınlığıyla bilinen Sabah ve Yeni Akit gazetelerinde uzun süre ilk sayfada yer almıştır. “Kontrollü Kaçış” manşeti ile 10 Nisan 2017 tarihli sayısında ilk sayfadan Kılıçdaroğlu'nun Atatürk havaalanından ayrılmasına yer veren Sabah gazetesi yine 11 Nisan 2017 tarihli sayısında “Tanklar Yolu Açtı Kılıçdaroğlu Kaçtı” manşetini atarak Kılıçdaroğlu'nun darbecilerle işbirliği yaptığını iddia etmiştir.

12 Nisan 2017 tarihinde sürmanşetten “Kaçışın Şifresi Korumada Gizli” başlığıyla Kılıçdaroğlu'nu haberleştiren Sabah gazetesi Kılıçdaroğlu'nun korumasının darbecilerle görüştüğü imasını verebilecek şu ifadeleri kullanmıştır: “koruma müdürünün 15 Temmuz gecesini 9 dakika ortadan kaybolmasının ardından tanklar çekildi”, “İşte Darbecilerle Pazarlığın Kanıtı” başlığı ile 13 Nisan 2017 tarihinde Kılıçdaroğlu'nu yine manşetten haber yapan Sabah gazetesi, “Darbecilerle Kaçış Diplomasisi” ara başlığı ile Kılıçdaroğlu'nun darbeci olduğu iddiasının çerçevesini yansıtmaları açısından örnek ifadelerdir.

3.2.2.1.2 Suçlama Çatışması

Terörize Edilmiş Hayırcılar çerçevesinin diğer bir alt çerçevesi olan “Suçlama Çatışması” çerçevesinde “hayır” oyu için propaganda yürütenleri ve onların destekçileri ile ilgili suçlama ve eleştirileri içeren haberler incelenmiştir. “Teröristlerin Tamamı Hayırcı” (Yeni Akit, 11.04.2017), “Haçlıya Karşı Hilal Cephesi” (Yeni Akit, 15.04.2017), “Bunlar Aynı Bedenin İki Kolu Gibi” (Hürriyet, 12.04.2017) şeklindeki ifadeler suçlama çatışması çerçevesine örnek gösterilebilmektedir. Yeni Akit gazetesinde kullanılan “Teröristlerin Tamamı Hayırcı”

(11.04.2017) başlığının devamında “CHP ve tayfası Hayır’a çalışmaya devam ederken teröristlerde boş durmuyor. İstanbul’da bir kahvehaneyi basan DHKP-C’li teröristler ‘Hayır’ propagandası yapıp referandumda ‘Evet’ oyu verecekleri ölümlü tehdit etti” ifadelerine yer verilerek “Hayır” oyu verecek CHP’li ve diğer grupları terörle bağdaştırarak terörize etmektedir. “Haçlıya Karşı Hilal Cephesi” (15.06.2017) manşetini atan Yeni Akit gazetesi spotunda “Avrupa ve Amerika, içimizdeki uzantılarının oluşturduğu FETÖ, PKK, DHKP-C gibi şer cephesiyle “Hayır” derken, ümmet “Evet’te ittifak etti.”

Bu ifadelerle “Hayır” oyu verecekler dış güçlerle ilişkilendirilerek haber metnine taşınırken kategorize edilerek, “Evet” ve “Hayır” oyu verecek toplumsal gruplar arasında kutuplaşmaya sebep olabilecek ifadeler kullanılmıştır.

3.2.2.2. Tek Adam Rejimi

Dönüm Noktası çerçevesi ve Politika Eleştirisi olmak şeklinde iki alt çerçeveye ayrılan “Tek Adam Rejimi” çerçevesi 16 Nisan 2017 referandumundan “Evet” oyu çıkması sonucunda Parlamenter yönetim şeklinin kaldırılarak Başkanlık yönetim şekline geçilmesi durumunda Cumhuriyet rejiminin zedeleneceği ve bir tek kişinin yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerinde söz sahibi olacağı iddiasıyla yapılan açıklama ve tartışmaları içeren haberleri kapsamaktadır.

3.2.2.2.1. Dönüm Noktası Çerçevesi

Dönüm noktası çerçevesinde “Evet” oyu çıkması halinde yapılacak değişiklikleri eleştiren haberleri içermektedir. Dönüm Noktası Çerçevesine “Telafisi Yok Bunun” (14.04.2017) sürmanşetini atan Yeni Çağ gazetesi, “Evet, Hayır İnanç Meselesi Değildir” (Yeni Çağ, 11.04.2017) manşet haberi “Evet Çıkarsa Harekete Geçecekler” (Yeni Çağ, 14.04.2017), “Her Bir Evet Yok Olmaktır” (Yeni Çağ, 14.04.2017), “Bir Kararname İle Bölünürüz” (Yeni Çağ, 13.04.2017) alt başlıkları örnek ifadeler olarak gösterilebilir. “Telafisi Yok Bunun” sürmanşetinin atıldığı haberde gazetenin eski tarihli yayınlarından alınan fotoğraflarla haber metni oluşturulmuştur.

Bu fotoğraflara bakıldığında “Evet” oyu çıkması halinde Türkiye’nin bölüneceğine dair söylemler oluşturulmuş buna karşı halk, Türkiye’ye sahip çıkılması için “Hayır” oyuna teşvik edilmek istenmiştir. Yine Yeni Çağ gazetesinin 11 Nisan 2017 tarihli sayısında “Evet\Hayır İnanç Meselesi Değildir” manşeti atılmış haberin içeriğinde inançlı veya inançsız olmanın hayır oyu vermek için engel olmadığı üzerine vurgu yapılarak “Evet” cephesinin ‘hayırcılar’ hakkında geliştirdiği inançsızlar söylemi eleştirilmiştir. 13 Nisan 2017 tarihinde “Bir Kararname İle Bölünürüz” ifadelerini haber başlığı yapan Yeni Çağ gazetesi haberin devamında “Cumhurbaşkanı danışmanları arasında eyalet savunanlar var, çıkarılacak bir kararname ile bu sisteme gidilebilir” ifadeleri ile Anayasa Değişikliği ile ilgili referandumdan “evet” çıkması halinde dönüm noktası olabilecek değişikliklere gidileceği yönünde bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.2.2.2.2. Politika Eleştirisi

Anayasa referandumundan “Evet” oyu çıkması sonucu muhalif kanadın başlattığı, cumhuriyet rejiminin değişebileceğine dair tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir. “Demokratik Sistem mi Otoriter Tek Adam mı?” (Yeni Çağ, 12.04.2017), “Ülke Daha Kötü Olmasın Diye Hayır Oyu Kullanacağım” (Evrensel, 11.04.2017), “Kölece Çalışmaya da Tek Adama da Hayır” (Evrensel, 14.04.2017), “Yeni Bir Başlangıç İçin Hayır” (Evrensel, 15.04.2017), “Tek Adama Hayır Diyeceğiz” (Cumhuriyet, 14.04.2017) ifadeleri “Politika Eleştirisi” çerçevesine örnek gösterilebilecek ifadelerdir.

Evrensel gazetesinin 14 Nisan 2017 tarihinde manşete taşıdığı “Kölece Çalışmaya da Tek Adama da Hayır” ifadeleri ile spottaki “Çalışma süreleri uzuyor, koşullar kötüleşiyor, ücretler eriyor. Referandumdan ‘evet’ çıkarsa kıdem tazminatı hedefte” ifadeleri referanduma götürülen anayasa değişikliğini eleştirmektedir. Cumhuriyet gazetesinin “Hak İhlalleri Artar” (14.04.2017) başlığı ile verdiği haberde “BM uzmanları da Anayasa değişikliğinin yaratacağı risklere dikkat çekti” ifadeleri ile yapılacak değişikliğe yönelik politika eleştirisi yapılmıştır.

Hak ihlalleri artar

YILDIRIM'DAN MEKTUP

**'PKK'den
evet istedi!**

HER fırsatta 'Hayır' oyu verenleri PKK ile aynı safta olmak

BM'İN Cenevre ofisindeki haklar konusundaki dört uzmanı, bir bildiri yayımlayarak Türkiye'deki OHAL uygulamalarını ve artan insan hakları ihlallerini eleştirdi. Deklarasyonda referandumda oylanacak anayasa değişikliğinde cumhurbaşkanına tek başına olağanüstü hal ilan etme yetkisi verildiği de hatırlatıldı.

BM uzmanları şu tespitte de bulundu: “Temmuz 2016'dan bu yana yayımlanan kanun hükmünde kararnamelelerin düzensiz ve toplu şekilde yapıldığı göz önüne alınırsa, bu yetkilerin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda ihlalleri daha da artıracığına yönelik büyük endişe vardır.” » DUYGU GÜVENÇ 5te

Yeni Çağ gazetesinin “Hangi Devleti Kuracaksınız” (12.04.2017) ifadelerinin yer aldığı manşetin devamında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Başdanışmanı Mehmet Uçum'un, "Halk kendi Devletini kurmak için adım atıyor, 16 Nisan Kutlu Olsun" paylaşımına atfen “Bizim devletimiz yok mu? Bu devletin adı Türkiye cumhuriyeti değil mi? 16 Nisanda hangi devleti kuracaksınız çıkın milletin huzuruna önce anlatın” ifadeleri kullanılarak mevcut hükümete ve anayasa değişikliğine yönelik eleştiri içeren haber bu çerçeveye örnek gösterilebilir.

3.2.2.3. Eyalet Meselesi

Eleştiri politikası ve Eylem Bilgisi şeklinde iki alt çerçeveye ayrılan “Eyalet Meselesi” çerçevesinde Anayasa Değişikliği ile “Eyalet” sisteminin getirileceğine yönelik yapılan tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir.

3.2.2.3.1. Eleştiri Politikası

Bu çerçevede anayasa değişikliği ile Türkiye'nin eyaletlere bölüneceği iddiası ve bu iddiaya getirilen eleştiriler üzerinde durulmuştur. “Yeni mi Keşfediyorlar” (Yeni Çağ, 15.04.2017), “Bahçeli Kaçmanın Taşlarını Döşüyor” (Yeni Çağ, 15.04.2017), “Üniter Yapıyı Tartışan Karşısında İlk Beni Bulur” (Sabah, 14.04.2017), “Eyaleti 50 Kez Söylediler” (Hürriyet, 15.04.2017) ifadeleri bu çerçeveye örnek gösterilebilir. 15 Nisan 2017 tarihli sayısında “Bahçeli Kaçmanın Taşlarını Döşüyor” manşetini atan Yeni Çağ gazetesi MHP'li Meral Akşener'in Devlet Bahçelinin hükümete yönelttiği “Eyalet olacak mı olmayacak mı?” sorusu üzerine yaptığı “Sayın Bahçeli 16 Nisan'da Hayır çıkacağını gördü, şimdide kaçmanın taşlarını döşüyor” ifadesine yer vererek eleştiride bulunmaktadır.

Yine Hürriyet gazetesinin 15 Nisan 2017 tarihli sayısında Kemal Kılıçdaroğlu'nun Bahçeli'ye yönelik yaptığı açıklamayı "Yeni mi Keşfediyorlar?" başlığı ile manşete taşıdığı haberin içeriğinde yer verdiği ifadelerle de eleştiri politikasına devam ettiği gözlemlenmiştir. Sabah gazetesinin ise, 15 Nisan 2017 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Üniter Yapıyı Tartışan Karşısında İlk Beni Bulur" ifadelerini manşete taşımıştır. Gazete Erdoğan'ın "CHP yönetimi Doğu'da üniter yapıyı sıkıntıya sokacak açıklamalar yaptığında karşısında aslanlar gibi dikilen biz olduk" açıklamalarına yer vererek eyalet meselesiyle ilgili yapılan eleştirilere cevap niteliğinde bir haber yapmıştır.

3.2.2.3.2. Eylem Bilgisi

Bu çerçeveye ilgili olarak referandum öncesi siyasiler tarafından eyalet meselesi hakkında yürütülen tartışmadaki gelişmeler ve siyasilerin bu mesele hakkındaki son tutumları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçeveye şu ifadeler örnek gösterilebilir: "Üniter Yapıyı İlelebet Sürdüreceğiz" (Sabah, 15.04.2017), "Eyalet Meselesini İspat Edin Görevi Bırakacağım" (Sabah, 15.04.2017), "Eyalet Gündemimizde Yok ve Olmayacak" (Yeni Akit, 15.04.2017), "İspatlasınlar İstifa Edeceğim" (Hürriyet, 15.04.2017), "AKP'li 7 Bilim İnsanı Hala Ses Yok" (Hürriyet, 15.04.2017). Anayasa referandumuna bir gün kala iktidara yakın gazetelerden Sabah gazetesi neredeyse tüm sayfayı hükümet yetkililerine ve Cumhurbaşkanı'nın eyalet meselesi hakkında yaptığı açıklamalara ayırdığı gözlemlenmiştir.

“Üniter Yapıyı İlelebet Sürdüreceğiz” (15.04.2017) manşetini atan Sabah gazetesi haberin spotunda “Cumhurbaşkanı Erdoğan Konya’da noktayı koydu. Eyalet, Federasyon gibi dedikodulara kanmayın hiçbir gündemimizde yok” ifadelerine yer verilerek bu meseleyle ilgili eylem bilgisini paylaşmıştır. 15 Nisan 2017 tarihinde Başbakan Binali Yıldırım’ın açıklamasını haberleştiren Sabah gazetesi “Eyalet Maddesini İspat Edin İstifa Edeceğim” başlığını atarak bu meseleyle ilgili hükümetin en yetkili isminde son eylem bilgisini de paylaşmıştır.

15 Nisan 2017 tarihinde “Son Mesajlar” manşetini atan Hürriyet gazetesi ise spotunda şu ifadelere yer vererek siyasilerin eyalet meselesiyle ilgili son açıklamalarını paylaşarak eylem bilgisi vermiştir. “Cumhurbaşkanlığı sistemini öngören Anayasa Değişikliği için yapılacak tarihi referanduma bir gün kala liderler ‘kararsız’ seçmeni etkilemek için son çağrılarını yapıyorlar.” Alt başlıklarda kullanılan “İspatlasınlar İstifa Ederim”, “Eyaleti 50 Kez Söylediler”, “AKP’den 7 Bilim İnsanıdan Ses Yok” ifadeleri ile Evet ve Hayır gruplarına yer veren gazete eyalet meselesi tartışmasını başlatan Devlet Bahçelinin de son açıklamasına yer vererek nesnel bir şekilde eylem bilgisini aktarmıştır.

Sonuç

16 Nisan 2017 tarihinde Türkiye Cumhuriyetinde, içinde Parlamenter yönetim sisteminden Başkanlık yönetim sistemine geçilmesini öngören yasa teklifinin de bulunduğu 18 maddelik Anayasa Değişikliğini içeren bir referandum gerçekleşmiştir. Bu çalışmada, 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumu öncesinde, gazetelerin birinci sayfa haberlerinin nasıl çerçevlendikleri ve bu çerçevelerin oluşmasını sağlayan gazetelerin hangi siyasi inanç ve politikalara destek verdiği ortaya çıkarılmak istenmektedir. Bu amaç doğrultusunda; çalışmada, referandum ile ilgili haberler nicel ve nitel başlıklar altında incelenmiştir. Nicel olarak bakıldığında 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Referandumuyla ilgili haberlerin altı gün boyunca 21 kez manşette, 12 kez sürmanşette ve 106 kez ise sayfanın eteğinde kullanıldığı görülmüştür. Uygulamanın nitel kısmında ise, birtakım anahtar sözcükler ve haber örnekleri baz alınarak, “Terörize Edilmiş Hayırcılar”, “Tek Adam Rejimi”, “Eyalet Meselesi” adlarında genel haber çerçeveleri belirlenmiştir. Bu çerçevelerin gazete haberindeki nicel kullanımına bakıldığında “Terörize Edilmiş Hayırcılar” çerçevesi 28, “Tek Adam Rejimi” çerçevesi 14, “Eyalet Meselesi” çerçevesi 15 haberde kullanılmıştır. “Terörize Edilmiş Hayırcılar” çerçevesini en çok kullanan gazete, 13 haberle Yeni Akit olurken, bu çerçeveyi Cumhuriyet 1 kez, Evrensel ise hiç kullanmamıştır. Tek adam çerçevesini en çok kullanan gazete, Evrensel (5) olurken hiç kullanmayan gazete ise Sabah’tır. Eyalet Meselesi çerçevesini en çok kullanan gazete, 5 haberle Hürriyet gazetesi, en az kullanan 1 haberle Yeni Akit’ken Evrensel gazetesi

bu çerçeveyi hiç kullanmamıştır. Haber çerçeveleri ayrıca nitel olarak da değerlendirilmiştir. “Terörize Edilmiş Hayırcılar” çerçevesinde “Hayır” oyu için propaganda yürütenleri ve onların destekçileri ile ilgili haberleri ve CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz darbe gecesi darbecilerin yardımıyla kaçtığı iddiasıyla ilgili haberleri içeren örnekler sunulmuştur. “Terörize Edilmiş Hayırcılar” çerçevesinde özellikle medya iktidar ilişkileri bağlamında iktidara yakın medya sahipliği içindeki gazetelerde muhaliflerin kategorize bir şekilde düşmanlaştırıldıkları görülmüştür.

Özellikle CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu üzerinden yürütülen darbeci-FETÖ’cü propagandası, iktidara yakın medya grupları olan Sabah ve Yeni Akit gazeteleri tarafından sıkça başvurulan bir çerçeveleme olmuştur. Tek Adam Rejimi çerçevesinde ise “Evet” oyu çıkması halinde dönüm noktası olabilecek durumlara işaret eden haberlerle ilgili örnekler verilmiştir. Bu çerçeveye ilgili haberlerin muhalif medya denilebilecek gazetelerden çıkması gazetelerin ideolojik bir konumdan iktidar karşıtlığına odaklı bir şekilde haber yaptığını işaret etmektedir. “Eyalet Meselesi” çerçevesinde ise Anayasa değişikliği ile “Eyalet” sisteminin getirileceğine yönelik yapılan tartışmalarla ilgili haberleri içeren örnekler sunulmuştur. Bu çerçevede özellikle ana akım ve iktidara yakın gazetelerin aynı tutum içinde olduğu görülmüştür. Yine Atatürkçü-Milliyetçi yayın politikasına sahip Yeni Çağ gazetesi de sıkça “Eyalet Meselesini” gündeme taşıyarak iktidarı yapılacak Anayasa değişikliğiyle ilgili zayıflatmaya çalışmış, milliyetçi hassasiyetlerin yer aldığı haberler yapmıştır. Türkiye’de Anayasa değişikliği teklifine ilişkin olarak 16 Nisan’da yapılan referandum öncesi 6 gün boyunca (10-15 Nisan 2017) ilk sayfalarıyla incelenen altı gazeteden elde edilen bulgulara bakıldığında, basın referandum öncesi içinde bulunduğu ideolojik tutumun etkisiyle ve yakın olduğu siyasi partinin söylemlerine göre hareket etmiştir. 16 Nisan Anayasa değişikliği referandumunda basının ‘hayırcılar’ ve ‘evetçiler’ olmak üzere iki kutba ayrıldığı gözlemlenmiştir. Özellikle iktidara yakın gazeteler tarafından hayırcılara yönelik geliştirilen “terörist” söyleminin referanduma yaklaşıldıkça azaldığı görülmüştür. Ayrıca bu çalışmada ana akım ve iktidara yakın gazetelerde eyalet meselesi hakkında özellikle son iki gün ısrarcı bir şekilde ret politikasına ağırlık verildiği sonucu çıkarılmıştır. Referandum öncesi var olan siyasi ortamın etkisiyle şekillenen gazetelerde haber söylemlerinin politik ilişkilerden bağımsız olmadığı sonucuna varılmıştır. Kısacası politikacıların meydanlarda referandum propagandası yürütürken kullandıkları söylemler, gazeteler tarafından ideolojik tutumları doğrultusunda haber metinlerine yansıtılmıştır.

Kaynakça

- Atabek, N. ve Uztuğ, F. (1998). Haberde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma, *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Kurgu Dergisi*, 15, 96-105.
- Edelman, M. (1993). Contestable Categories and Public Opinion, *Political Communication*, 10(3).
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of A Fractured Paradigm, *Journal of Communication*, 43 (4), 51-58.
- Gamson, W. A. and Modigliani, A. (1989). Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach, *American Journal of Sociology*, 95 (1), 1–37.
- Gitlin, T. (1980). The Whole World Is Watching, *Mass Media In The Making and Unmaking Of The New Left*, Berkeley. CA: University of California Press.

- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay On The Organization of Experience*, Cambridge, MA, US: Harvard University Press.
- Güz, N. (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Kılıç, D. (2007). Türk Basınında İran Nükleer Krizi'nin Sunumu Haberlerin Çerçevenenmesi, *G.S.Ü İletişim Fakültesi Yayınları Dergisi*, Sayı: 6.
- Özarlan, H. (2007) *Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Rigel, N. (2000). *İleti Tasarımında Haber*, 2.Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Tokgöz, O. (2000). *Temel Gazetecilik*, 6. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi.
- Tuchman, G. (1976). *What is News? Telling Stories*, Journal of Communication, Vol: 26, 4.
Elektronik versiyon: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/073088848000700406>
- Van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*, Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H. İ. (2005). *Haber Toplama ve Yazma*, Konya: Tablet Kitabevi.
- Yüksel, Y. (2008). *Polisin Parlayan İmaji ve Medya*, Elektronik Yayın: <http://www.isref.org/index.php?pid=43&page=view&id=798>, Erişim Tarihi: 03.02.2018
- <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, Erişim Tarihi: 02.03.2018
- http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/Anayasa_Degisikligi.aspx, Erişim Tarihi: 14.02.2018
- <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html>, Erişim Tarihi: 20.02.2018

Gazeteler

- Cumhuriyet, 10-15 Nisan 2017
- Evrensel, 10-15 Nisan 2017
- Yeni Akit, 10-15 Nisan 2017
- Yeni Çağ, 10-15 Nisan 2017
- Hürriyet, 10-15 Nisan 2017
- Sabah, 10-15 Nisan 2017